

З. Ф. ПІДРУЧНА

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ШКОЛІ

Проаналізовано стан проблеми навчально-методичної підготовки майбутніх перекладачів у психолого-педагогічній теорії та практиці. Визначено особливості професії перекладача, які відображають модель висококваліфікованого менеджера у сфері ділової та професійної комунікації. Обґрунтовано особливості їхньої навчально-методичної підготовки у вищій педагогічній школі, що забезпечує якісний рівень підготовленості майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Ключові слова: навчально-методична підготовка майбутнього перекладача, якісний рівень підготовленості майбутніх фахівців до професійної діяльності.

З. Ф. ПІДРУЧНА

ОСОБЕННОСТИ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ В ВЫСШЕЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ШКОЛЕ

Проанализирована сущность проблемы учебно-методической подготовки будущих переводчиков в психолого-педагогической теории и практике. Выявлены особенности профессии переводчика, которые отображают модель высококвалифицированного менеджера в сфере деловой и профессиональной коммуникации. Обоснованы специфические особенности учебно-методической подготовки будущих переводчиков в высших учебных заведениях, что обеспечивает качественный уровень их подготовки к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: учебно-методическая подготовка будущего переводчика, качественный уровень подготовки будущих переводчиков к профессиональной деятельности.

Z. F. PIDRUCHNA

THE PECULIARITIES OF THE FUTURE INTERPRETERS' EDUCATIONAL-METHODICAL TRAINING IN THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The essence of the future interpreters' educational-methodical training problem in the psychopedagogical theory and practice is analyzed in this article. It is confirmed the peculiarities of the interpreter's profession, that show the professional's model – highly skilled manager in the business and professional communication sphere. It is determined the specific peculiarities of their educational-methodical training in the higher educational establishments concerning the interpreters' specific activities nowadays, that provide qualitative level of their professional training activities.

Key words: educational-methodical training of a future interpreter, the qualitative level of the future interpreters' training for their professional activities.

Професійне становлення майбутніх перекладачів у процесі навчально-методичної підготовки відповідатиме сучасному рівню тоді, коли зміст соціально-гуманітарної, методичної та психолого-педагогічної підготовки буде орієнтований на формування високодуховної культуромовної особистості. Основні положення навчально-методичної підготовки майбутніх перекладачів розглядаються багатьма методистами з урахуванням досягнень методики навчання іноземних мов і предмета перекладу, викладених у працях таких вчених, як Л. Апатова [1], Н. Гальскова [4], В. Комісаров [5], Р. Міньяр-Белоручев [6],

І. Халєєва [9], а також результатів досліджень, дотичних до методики наук (лінгвістики, педагогіки, психології), та досвіду провідних фахівців у цій галузі. Незважаючи на значні теоретичні доробки, ще багато питань навчально-методичної підготовки майбутніх перекладачів залишилися не висвітленими методистами, хоча вища педагогічна школа здійснює підготовку не тільки вчителів іноземної мови, а й перекладачів.

Зазначимо, що професія перекладача має свої особливості, насамперед – це уміння переключатися з однієї мови на іншу; здатність утримувати в пам'яті різного обсягу мовленнєві продукти; уміння використовувати фразеологічний ряд для висловлювання певної думки; швидкість формування і формулювання висловлювання; толерантне ставлення до співрозмовників з різним соціальним статусом і рівнем володіння мовою. Все це зумовлює потребу переглянути усталені підходи до навчально-методичної підготовки майбутніх перекладачів, котрі, як правило, зустрічаються з багатьма труднощами в навчанні, зокрема, у відборі навчального матеріалу, плануванні результатів навчання, а також недостатній облік психолінгвістичних особливостей засвоєння знань, невміння визначити найефективніші прийоми і методи. В зв'язку з цим освітні й професійні вимоги до організації навчально-методичної підготовки майбутніх перекладачів зумовлюють актуальність порушеної нами теми й *потребують її вирішення на сучасному етапі.*

Мета статті – з урахуванням специфіки діяльності перекладачів в сучасних умовах обґрунтувати особливості їхньої навчально-методичної підготовки у вищій педагогічній школі.

Особливості навчально-методичної підготовки майбутніх перекладачів зумовлені її співвідношенням, з одного боку, з методикою навчання іноземних мов як науки, з іншого – з методикою навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, цілями, змістом, принципами, прийомами, технологіями навчання, матеріальними засобами навчання і реальним навчально-виховним процесом. На іншому, менш абстрактному рівні розглядається методична концептуальна система, спрямована на конкретну практичну реалізацію. За визначенням І. Бім, під методичною системою розуміється індивідуальна інтерпретація системи навчання на рівні макропідходу (як узагальнення об'єктно-наочної галузі методики), втілена в знаковій формі (у вигляді теоретичних праць, підручників, навчальних посібників) і яка відображає певну концепцію, зумовлену суспільно-історичними чинниками та рівнем розвитку науки [2, с. 3]. Чим повніше враховуються потреби педагогічного процесу, який поєднується з обліком психолінгвістичних і лінгвістичних закономірностей засвоєння конкретного матеріалу, педагогічних і дидактичних закономірностей, тим більше дієва, ефективна створювана модель навчання. В ході її впровадження в практику складається реальна система навчання, яка виступає у взаємодії викладача і студентів. На виході цієї системи – фахівець, що володіє знаннями, вміннями і навичками, які забезпечують йому комунікативну перекладацьку компетентність.

Спираючись на положення, що наукова теорія вважається сформульованою, якщо визначені її характеристики, тобто категоріальний склад наукового знання і співвідношення між його елементами, вважаємо, що для розробки навчально-методичної підготовки майбутніх перекладачів можемо виділити її характеристики, спираючись на дослідження науковців [2; 5; 6].

1. Функції навчально-методичної підготовки як навчально-виховного процесу, що визначає діяльність викладача і студентів: комунікативна, спрямована на формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів; інформаційна, що включає зміст навчання майбутніх перекладачів в єдності всіх його аспектів з метою розв'язання навчальних і комунікативних завдань; організаційно-управлінська; виховна; розвивальна.

2. Здатність представити в концентрованому вигляді компоненти і методичні категорії: цілі, завдання, зміст, прийоми і засоби навчання та виступати як «керуючого апарату», який організовує диференційоване управління викладачем і студентами та забезпечує їх взаємодію.

3. Навчально-методична підготовка майбутніх перекладачів є не застиглою логічною схемою побудови навчального процесу і передання змісту, а представлена розгорнутою моделлю навчально-педагогічної роботи.

4. Вона визначає цілісний навчально-методичний комплекс і слугує системою реалізації конкретної мети, в цьому випадку – підготовці майбутніх перекладачів.

Визначення поняття системності, комплексний характер методичної науки, її взаємозв'язок з іншими дисциплінами (лінгводидактикою, психологією, педагогічною

психологією) дозволили нам визначити основні підходи до розробки навчально-методичних концепцій підготовки майбутніх перекладачів. Нами враховувалися навчально-методичні чинники, які дозволяють втілити соціальне замовлення суспільства.

Як методологічний компонент теорії навчання є лінгводидактика. За словами І. Халєєвої, вона обґрунтовує змістовні компоненти освіти, навчання, учіння і їхнього нерозривного зв'язку з природою мови і природою спілкування як соціального феномена [9, с. 67]. В центрі уваги психології, психолінгвістики, педагогіки завжди виявляється особистість людини, проте кожна з цих наук розглядає об'єкт свого дослідження з різних позицій. Знання цих закономірностей дозволяє майбутнім перекладачам ефективно і результативно будувати процес навчання, що впливає на формування знань, умінь і навичок.

Для розробки навчально-методичної підготовки особливе значення має педагогічна психологія, яка досліджує закономірності та механізми функціонування психічних властивостей і процесів, характерних для студентів, під впливом цілеспрямованої педагогічної дії [4, с. 17]. Щодо цього педагогічна психологія і методика концентруються на одному об'єкті дослідження, а саме – на процесі засвоєння іноземної мови. Проте є деяка різниця в підходах до вивчення об'єкта дослідження. Педагогічна психологія розглядає процес засвоєння конкретного навчального предмета з точки зору психічних процесів, які відбуваються під час вивчення предмета, «методика» – з боку взаємозв'язку процесу засвоєння і психічних процесів, що відбуваються при цьому, з процесом навчання і учіння, із завданнями навчання і його змістом.

Дослідницький аспект психолінгвістики розглядається в цілому як вивчення та опис процесу формування мови в співвідношенні з системою мови. Це дозволяє методистам будувати різні моделі навчання іншомовної діяльності на базі даних педагогічної науки, яка досліджує закономірності навчання і виховання, обсяг і характер освіти, цілі і завдання, а також загальнодидактичні питання змісту, принципів і методів навчання. Як відзначають дослідники І. Бім, Н. Гальнова, методисти завжди спиралися на останні досягнення психології і бачили своє завдання в психологічному забезпеченні умов засвоєння рідної або чужої мови [2; 4]. Початковим моментом були дані про мову, які препарувалися відповідно до уявлень про психологічні особливості особистості.

Концепція «мовної особи» сформувалася лише останніми роками, передусім у зв'язку зі зміною концепції лінгвістичних досліджень. Як відомо, у лінгвістиці об'єкт дослідження – мова, яка одночасно є і предметом навчання. Методика використовує основні лінгвістичні поняття, дані порівняльної лінгвістики як визначальну специфіку об'єкта навчання. І лише процес розгляду майбутнього перекладача з погляду його готовності і здатності до трансляції однієї мовної системи в іншу, що становить концепцію «мовної особи», дозволили переглянути методологічні основи навчання іноземної мови.

У сучасній методичній науці концепція вторинної «мовної особи» представлена лінгводидактичною і методичною моделями [4, с. 25]. Лінгводидактика визначає, що є вторинна «мовна особа»; механізми її формування в навчальних умовах, чинники, які детермінують відповідність знань, умінь і навичок студентів поняттю «мовної особи». Методика науково обґрунтовує різні моделі навчання, які визначають ефективні шляхи формування вторинної «мовної особи», включаючи цілі, зміст, методи і засоби навчального процесу. У процесі оволодіння іноземною мовою та вживанні мовних знань у перекладацькій діяльності в структурі свідомості відбуваються зміни, пов'язані із співіснуванням декількох мовних систем. Згідно з теорією П. Гальперіна, мовна свідомість представляє собою закріплений спосіб віддзеркалення дійсності соціумом, який говорить цією мовою [3, с. 55]. Дії викладача, спрямовані на послідовне зіставлення того, як різні мови відображають реальні ситуації, що в кінцевому висновку призводить до розуміння специфіки формальних структур іноземної мови порівняно з рідною і полегшує завдання навчання перекладу. Викладач ставить завдання переходу на нову мовну систему, забезпечуючи сприятливі умови для формування здібностей майбутніх перекладачів до трансляції процесу перекладу.

Формування вторинної «мовної особи» означає розвиток в людини здібностей до навчання в параметрах текстової діяльності, спрямованої на формування професійної перекладацької компетентності. Таке розуміння кінцевого результату навчання ставить завдання не тільки оволодіння теоретичними знаннями і технікою перекладу, а й засвоєнням позамовної інформації, яка необхідна для здійснення адекватної міжкультурної комунікації. У категоріях концепту вторинної «мовної

особи» прагматичний аспект мети навчання пов'язаний з формуванням у студентів знань, умінь і навичок перекладацької діяльності [9, с. 69]. У зв'язку з цим навчально-методична підготовка майбутніх перекладачів має на своїй меті допомогти перекладачу навчитись, як формувати професійну комунікативну компетентність, спираючись на педагогічну психологію, психолінгвістику, лінгводидактику та інші дисципліни.

Як відомо, у системі навчально-методичних принципів повинна виділятися цілісність об'єкта на виявлення різноманітних видів зв'язків та узагальнення їх в єдину теоретичну картину. Принципи навчання відображають закономірності навчальної діяльності, що можуть бути використані для побудови теорії навчання, послужити підставою для розробки відповідного методу та орієнтиром для організації навчальної діяльності. Навчально-методичні принципи визнають теоретичною основою методу, коли ця основа спирається на певну систему. В ракурсі нашої навчально-методичної підготовки, спираючись на наукові дослідження [5; 7; 8], розглядаємо чотири групи методичних принципів:

- 1) які сприяють науково-методичному забезпеченню освітнього процесу;
- 2) навчання іноземних мов;
- 3) навчання мовленнєвій діяльності майбутніх перекладачів;
- 4) підготовки майбутніх перекладачів.

У зв'язку з визначенням методичних принципів першої групи ми керувались такими закономірностями: методичні принципи обґрунтовуються відповідно до мети, окресленої соціальним замовленням і потребами державних органів, у тому числі МОН України; вони повинні базуватися на закономірностях методики навчання іноземних мов і враховувати сучасний стан теорії і практики перекладу; методичні принципи конкретної методичної системи мають враховувати загальнодидактичні принципи науковості, усвідомленості, виховного характеру навчання, обліку вікових та індивідуальних особливостей студентів, послідовності і систематичності, активності, доступності або посиленості, міцності засвоєння, наочності.

Сучасний стан теорії навчання іноземних мов та отримані знання зосереджують увагу на тому аспекті, що зараз йде навчання не просто спілкування, а розвиток здібностей до міжмовної комунікації. Як зазначає Ю. Пассов, це звучить як іншомовна освіта з розвивальним аспектом, що включає здібності, які забезпечують загальний розвиток мовного механізму інтелекту людини [7, с. 8]. В центрі уваги – комунікативно-орієнтоване навчання, яке має за мету навчити іншомовній комунікації, використовуючи всі необхідні для цього завдання і прийоми.

Особливості комунікативного підходу до навчання іноземних мов виражається в принципах навчання. Розрізняються концептуальні та рефлексивні принципи навчання [7, с.15]. Концептуальні принципи навчання розробляються в ході обґрунтування теоретичної концепції і її первинного впровадження. Рефлексивні принципи – це так звані «повернені» принципи, створені після практичної апробації з урахуванням аналізу реального досвіду. Рефлексивні принципи виводяться з професійного досвіду, мають конкретний прикладний характер і формулюють практичні рекомендації щодо організації навчання. У сучасній методичній науці сформульовані положення, характерні для комунікативно-орієнтованого навчання майбутніх перекладачів, стимулювання їхньої мовленнєво-мислячої активності, індивідуалізації навчання, інформативності навчального матеріалу, функціональної організації мовних засобів і ситуативної організації процесу навчання.

Проаналізувавши дослідження науковців [1; 5; 6], подаємо сучасні вимоги до системи методичних принципів свідомо-практичного методу навчання майбутніх перекладачів: комунікативно-орієнтоване навчання визначає напрямок, зміст і характер навчальної роботи; організація і методи навчання зумовлені тими цілями, що ставляться до майбутніх перекладачів як мовних посередників, котрі виконують певну суспільну функцію і мають своє суспільне призначення; теоретико-практичний характер підготовки майбутніх перекладачів повинен дати студентам конкретні уміння і навички, які мають безпосередньо прикладний характер. Енциклопедичні знання, що розширюють загальний кругозір майбутніх перекладачів, поповнюються в процесі вивчення інших дисциплін; під час навчання акцент робиться не на способах прослуховування навчального матеріалу (тексту, виразів), а на методах вирішення типових перекладацьких завдань, виробленні загальної перекладацької стратегії. Процес формування професійної готовності до здійснення діяльності припускає збагачення перекладацької і розвиток професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів. Вони проходять

курс навчання відповідно до навчального плану університету. В зв'язку з цим навчально-методичні принципи підготовки майбутніх перекладачів відображають специфіку їхньої діяльності.

Таким чином, організація і зміст навчального процесу повинні забезпечувати навчально-методичну підготовку майбутніх перекладачів, що формується на основі системно-цілісного та інтеграційного підходу, відповідно до якого всі елементи психолого-педагогічної і дидактико-методичної підготовки зведені в єдину систему, котра дозволяє раціонально організувати навчальну діяльність і сприяє розвитку потреби в самоосвіті. Для цього необхідне цілісне теоретико-методологічне та методичне обґрунтування процесу професійної підготовки майбутніх перекладачів, а також уточнення системи підготовки до професійної діяльності та її адаптація до сучасних соціально-історичних і економічних умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апатова Л. И. Об этапах обучения пониманию иноязычной речи на слух: / Л. И. Апатова – М.: Педагогика, 1972. – № 6. – С. 3–13.
2. Бим И. Л. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка / И. Л. Бим // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 3. – С. 3–6.
3. Гальперин П. Я. К психологии формирования речи на иностранном языке / П. Я. Гальперин. Психолингвистика при обучении иностранцев русского языка) – М., 1972. – С. 50–67.
4. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: [пособие для учителя] / Н. Д. Гальскова – М.: Аркти-Глосса, 2000. – С.16–120.
5. Комиссаров В. Н. Теоретические основы методики обучения переводу / В. Н. Комиссаров – М.: РЕМА, 1997. – С. 3–90.
6. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода / Р. К. Миньяр-Белоручев – М.: Московский лицей, 1996. – С. 125.
7. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с.
8. Семиченко В. А. Реалізація принципу цілісності у професійній підготовці майбутніх учителів (психологічний аспект) / В. А. Семиченко, Я. Я. Болюбаш: // Вища і середня педагогічна освіта. Вип. 16. – К.: Вища школа, 1993. – С. 12–16.
9. Халеєва И. И. Подготовка переводчика как «вторичной языковой личности» (аудитивный аспект) / И. И. Халеєва // Тетради переводчика: Науч.-тех. Сб. Вып. 24. – М., 1999. – С. 64–70.